Mr Archd. Hamilton

DISSERTATIO MEDICA
INAUGURALIS,
DE
CRISIBUS in Morbis Acutis:

QUAM,

ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri

D. GULIELMI WISHART, S. T. D.

ACADEMIÆ EDINBURGENÆ PRÆFECTI;

NECNON

Ampliſſimi SENATUS ACADEMICI Conſenſu,
et Nobiliſſimæ Facultatis MEDICÆ Decreto;

Pro Gradu DOCTORATUS, *Summiſque in Medicina Honoribus, ac Privilegiis, rite et legitime conſequendis,*

Eruditorum Examini ſubjicit

THOMAS ELLIOT *Scoto-Britannus.*

Ad diem 15 Auguſti, Hora Locoque ſolitis.

EDINBURGI:
In Ædibus R. FLAMINII, M.DCC.XLVI.

NOBILI CLAROQUE VIRO

D. GILBERTO ELIOTT

De STOBS,

Equiti Baronetto;

NEC NON,

Medico perito ANDREÆ PLUMMER,

Chemiæ in Academia EDINENSI

PROFESSORI:

Has ſuas in arte *medica* Primitias,

Qualecunque perennis obſervantiæ,

et animi grati, monumentum

humiliter offert

THOMAS ELLIOT.

P.	L.	ERRATA.	
5	27	circumductæ *lege*	circumducti
8	18	redditio	reditio
11	6	preſagii	præſagii
16	1	ſudorum	ſudorem
ib.	15	ſæculi	ſeculi
18	27	fundamenro	fundamento
19	24	conguere	congruere
20	15	ſuam	ſuum
24	2	medecinæ	medicinæ

Diſſertatio Medica Inauguralis,

DE

Crisibus in Morbis Acutis.

DICTURUS de *criſibus in morbis acutis*, primo omnium mihi incumbit, quid ſit criſis definire.----Criſis vocabulum non uno ſenſu, apud Hippocratem, et Galenum uſurpatur.---Hippocrates frequenter, uti notat Galenus (*a*), in primo epidemiων libro, et potiſſimum in tertio, morbi ſimplicem ſolutionem criſin vocat, nulla neque excretione, neque abſceſſu evidenter prægreſſo.

Ipſe Galenus, de criſibus ex inſtituto ſcribens, ſequentia profert *(b)*; *ſive ſubitam in morbo mutationem*, *ſive ad meliorem ſtatum inclinationem*, *ſive perturbationem*, *quæ eos antecedit*, *ſive omnem morbi ſolutionem*, *ſive eam tantum quæ bona ſit*, *criſin velit quis appellare*, *non eſt mihi niſi obiter hoc in loco diſtinguere*, *propoſitum*. Poſtea vero accuratius, criſin a morbi ſolutione diſtinguit, quæ fit morbo jam declinante, his verbis *(c)*. *Sæpius vero*, *neque ulla Criſis fit ſtatus tempore*, *ſed paulatim ſolvitur morbus*, *longo tempore coctionem recipiens*; et paulo inferius hæc ſubjungit; *clarum eſt quod hujuſmodi ſolutionem*, *neque Criſin nomino : ſi qua vero confertim fiat permutatio*, *et multo magis*, *eam perturbationem*, *quæ illam præcedit*, *ita appello*. Exinde apparet, Galenum per Criſin intellexiſſe, non omnem morbi ſolutionem, ſed mutationem potius quandam, quæ ſubito fit, prægreſſa perturbatione aliqua inſigni.

 Quæ

(*a*) De dieb. decretor. l. 2. cap. 4.
(*b*) De criſibus, l. 1. cap 1.
(*c*) Ibid cap. ultimo.

Quæ vero, totam criſis ideam, non prorſus abſolvunt; nam ſub ejus adventu, alia quædam eveniunt, notatu digna. Unde Galenus alibi de criſibus ſic ſcribit *(a)*. *Sola ſubita ad ſanitatem converſio, ſimpliciter criſis nominatur; et quidem omnino ſit per manifeſtas quaſdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus; quicunque enim aliter quieverint, malignius recurrunt. Antecedit autem hujuſmodi excretiones, et abſceſſus, non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis.*

Dum adſtantes viderint ægros tanta in perturbatione verſatos, non mirum eſt, eos magno timore corripi, et conclamare, quod tunc judicium de vita ægrotantis ageretur. Unde nomen κρισις απο τȣ κρινεσθαι, a judicando, dictum.-----Galenus ſubitam in ſanitatem mutationem, Criſin vocat, tantum per excellentiam, quaſi omnium optimam, et qua natura ſuperante (per quam nihil aliud intelligo, niſi aggregatum diverſarum corporis functionum, et in morbis, quod de ſanitate adhuc ſupereſt) perficitur; nam ſubitam in mortem mutationem appellavit quoque Criſin, ſed *malam (b)*; illam autem, quæ aliquam inſignem facit mutationem, non tamen integrè morbum tollit, *imperfectam (c)*. Nunc ægri in ipſo morbi principio moriuntur, uti illis accidit, quibus vires cito deficiunt, morbi magnitudini impares; nunc ſub morbi ſtatu, natura a vi morbi devicta; nunc etiam, ſed rarius, ſub ejus declinatione, vigore vitali ſoluto; in hiſce caſibus notat Galenus *(d)* ægros abſque Criſi mori, et naturam nihil ad morbum depellendum moliri; ubi vero hoc moliebatur, ſed ſuccubuit, ſimulque excretiones, vel abſceſſus effatu digni adſuerint, *malam* Criſin, talem eventum appellat.

Hiſce omnibus ritè perpenſis, Criſin ſic definire licet.

Criſis eſt ſubitanea morbi mutatio, in pejus vel melius, quam præcedunt quædam œconomiæ animalis turbæ, et comitantur, vel ſequuntur, excreta per alvum, ſudorem, vomitum, &c. vel humorum in nonnulla corporis loca abſceſſus.

Criſes

(*a*) De Criſib. l. 3. c. 2.
(*b*) Ibid c. 1.
(*c*) Ibid.
(*d*) Ibid c. 9.

Criſes hoc ſenſu proprie pertinent ad morbos acutos, qualis febris eſt ardens, qualis ſynochus, et hujuſmodi; et præcipue ſi magni ſint, ut monet Galenus *(a) ſiquidem, magni judicantur omnino; qui autem parvi ſolvuntur ſolum*; ſi ætas juvenilis, ſi tempus anni calidum, et ſimilia adſunt, quæ futuris judicationibus conſentiunt.

Non tamen inficias ibo, quin aliquando, ſed rarius morbi etiam diuturni, atque lenti, quadam Criſis ſpecie, terminantur. Perſpicuum eſt enim, morbos ejuſmodi, circa illam vitæ periodum, qua corpora utriuſque ſexus, inſignem ſubeunt mutationem, ſpontè interdum evaneſcere. Sic epilepſia pueris adeo infeſta, tempore pubertatis, et erumpente in virginibus, fluxu menſtruo, ſæpiſſime ſolet abire. Plures ſunt quoque hiſtoriæ ægrorum, a mania, melancholia, et epilepſia liberatorum, diarrhœa, vel eruptione aliqua cutanea ſponte obortis *(b)*. Hydropem Anaſarcam poſt diarrhœam ſpontaneam ſine medicamentis evanuiſſe teſtatur Foreſtus *(c)*.

Attamen medici minus in hiſce morbis, quam acutis, Criſes reſpiciunt, ad quos curandos natura ipſa, ſæpe ſolum ſufficit, et ſuis viribus optime inſtructa, noſtra non indiget ope; dum, qui diuturni ſunt, auxilium medici, et majorem medicamentorum apparatum requirunt.

Cum cognitum ſit, qui morbi per Criſin ſæpius finiuntur, videamus proxime, quæ, Criſin jam inſtare demonſtrant.

Diximus Criſin ſemper præcedere inſignes quaſdam, in corpore turbas; ſic Hippocrates *(d)*. *Quibus Criſis ſit, iis nox gravis ante acceſſionem, quæ vero ſubſequitur, magna ex parte levior ſolet exiſtere.* De hac re moniti etiam ſumus a Galeno *(e)*. *Omnino enim ſit aliqua novitas, quando Criſis eſt futura, vel circa reſpirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel viſum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquid eorum, quæ jam diximus, quæ ſane uno nomine, ſummatim judiciaria ſymptomata, et ſigna appellamus.*

(*a*) Ibid c. 4.
(*b*) Tulp. obſerv. med. l. 1. c. 8.
(*c*) Foreſt. l. 10. obſ. 31.
(*d*) Aph. l. 2. 13.
(*e*) De Criſib. l. 3. c. 10.

pellamus. Hoc tempore, febris exacerbari ſolet, magnum fit quorundam ſymptomatum incrementum, et aliquando, vix ulla eſt corporis functio, quæ non mire turbatur. Hæ, quoad ægri conditionem, mutationes, appellantur ſymptomata critica, ſeu perturbatio critica, quæ improviſo exoritur, nulla accedente nova morbi cauſa. Hinc ſubinde, delirium, ſopor, vertigo, vigiliæ, oblivio, ſenſuum inuſitatus error, dyſpnæa, rigor, dolor capitis, cervicis, ſtomachi, aliarumve partium inſignis; ad hæc, aurium ſuſurrus, falſi oculis objecti ſplendores, invitæ lachrymæ, tremula labii inferioris agitatio, frequens nauſea, æſtus, ſitis ſolito major, pulſus ſine ordine, urinæ ſuppreſſio, alvi murmura. Inter has turbas, æger totus angitur, in omnem partem ſeſe jactat, vociferatur, et nonunquam plane in furorem actus, in lecto detineri nequit.

Nemo exiſtumet hæc omnia ſimul ægrum laceſſere, quippe illico moriendum eſſet homini tot malis oppreſſo. Omnia recenſui, quorum nunc plura, nunc pauciora, ſunt Criſis futuræ indicio; imo ſæpe evenit, Criſin portendi uno ſolummodo ſymptomate ferociore reddito, ut delirio, ſopore, et hujuſmodi.---Periti eſt medici hæc rite diſtinguere ab ſymptomatibus quæ morbo creſcente proveniunt, neque decet eum turbari uti imperiti ſolent. Quoſdam ſuo tempore extitiſſe, conqueritur Galenus *(a)*, qui ingreſſi ad ægrum, putabant, nihil ab ipſis geſtum eſſe præclarum et artificioſum, niſi cum Cataplaſma impoſuerint, vel clyſterem indiderint, vel venam inciderint, vel aliud hujuſmodi factitaverint.--- Hi medici, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. In hac re igitur, ſummo judicio, ſumma prudentia opus eſt. Quando hæc ſymptomata, ſalutem promittunt, et medicamentis non ſunt aggredienda, poſtea melius patebit, cum de Criſibus bonis atque malis egerimus, ſufficiat inpræſentiarum innuiſſe, quod hiſce ita comparatum eſt, ut poſt notas concoctiones ægro ſunt ſaluti; ſubſtante cruditate, perniciem minentur. Bona quoque ſunt ſi ſub morbi ſtatum apparent, vel in aliquo horum dierum qui Criſi ſunt proprii; incipiente vero morbo plerumque exitioſa.

His

(*a*) De dieb. decretor. l. 1. c. 11.

His prævifis, quæ ad criſes prænoſcendas faciunt, jam indicare operæ erit pretium qualis futura ſit criſis: ut hac quoque parte inſtructum ſit medici judicium, ne circa morbi eventum hallucinetur, vel temere aliquid effundat, quod rerum exitus poſtea falſum eſſe monſtrabit. --- Plures recenſentur apud auctores criſium differentiæ, quippe quædam bonæ, quædam malæ, quædam perfectæ, quædam imperfectæ, quædam fideles et certæ, quædam incertæ, quædam manifeſtæ, quædam obſcuræ, quædam per dies *contemplabiles* indicatæ, et quædam denique abſque ulla indicatione provenientes. At omnes hæ ſpecies facile ad criſes bonas atque malas revocari poſſunt, de quibus ſolum a nobis eſt agendum.

Sed antequam dico, quibus ſignis hæ criſes ſe manifeſtant, non alienum videtur, paucis exponere, quæ ſit *Coctio*, quæ *Cruditas* in morbis, adeo inter veteres decantatæ, et quas tanti fecerunt, tum ad morbi tempora diſtinguenda, tum ad naturam criſis futuræ perſpiciendam. ----- *Coctio* morbi (Græcis πεπασμος audit) eſt talis ejus materiæ mutatio, qua functiones corporis minus lædit, vel apta redditur, ut ex corpore eliminari poſſit; idque vel actione vaſorum, vel mutatione ipſius materiæ ſpontanea, aut medicamentis juvantibus.

In febre ardente, ubi ſanguis partibus ſuis tenuioribus orbatus, difficile movetur per ultimos arteriarum fines, requiritur, ad morbi coctionem, ut humores ſtagnantes, idoneo ſolidorum agentium et reagentium auxilio, ita diſſolvantur, et attenuentur, ut meatus venarum contiguarum ſubire queant; et ſic in circulum cum tota maſſa ſanguinea circumductæ, poſtea expelli poſſint, per corporis emunctoria, ſi indolem ſanis humoribus ſimilem, nondum adipiſcuntur. Si vero humores vitiantur, et fiunt morboſi, vel fluore nimio, vel acrimonia quacunque, hujus ſubactio, illius incraſſatio, ad concoctionem eſt neceſſaria. Non igitur ſubtile quidpiam, per coctionem intelligi videtur, et nihil aliud eſt, quam, morbi ipſius allevatio; cauſa quæ morbum fecit, jam qualitates deponente, quæ ſanitati adverſabantur. --- Sub coctionis tempore, functiones læſæ, incipiunt iterum in integrum

B reſtitui

reſtitui, ut quoque morbus ſuam remittere ſævitiam. --- Hic vero monendum, omnem morbi diminutionem, non pro coctione eſſe habendam, qui non raro mitior fit, morte jam inſtante; ſed illam tantum, quæ virium firmitatem comitatur. --- Si vero morbus minuitur, dum ſimul ægri vires augeantur, de morbi coctione falli non poſſumus.

Signa coctionis præcipue in excretis quæſiverunt veteres, quæ, eo meliora quo propius ad ſtatum ſanum accedunt.

In morbis ventrem occupantibus, alvi excrementa conſulebant, de quibus Hippocrates (*a*) monet, illa eſſe optima, quæ venter reddit mollia, atque concreta, eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine aſſuevit, modoque his convenientia quæ aſſumuntur. Tales enim dejectiones, inferiorem ventrem valere oſtendunt. ---- In febribus acutis imprimis conſulitur urina, quæ eſt optimi præſagii, in qua per totum morbi curriculum, donec ipſe judicatus ſit, ſedimentum, album, læve, æquale, cito ſubſidens, apparet. Hoc eſt enim ſignum in urina coctionis, et morbum brevem fore pollicetur (*b*).

In morbis vero pectoris atque pulmonum, ſputa erant contemplanda, quæ ſi alba, æqualia, non admodum tenuia, vel craſſa, et ſine difficultate excreta, concocta eſſe dicebantur (*c*). Hæ notæ ſufficiant pro cognoſcenda coctione, in excrementis alvi, urinis, atque ſputis.

Signa coctionis, hoc ſibi peculiare præ criticis vendicant, quod ſemper ſalutifera ſunt, quocunque demum morbi tempore appareant; et mehercle tanti ſunt ad ſalutem prædicendam momenti, ut Galenus non dubitat affirmare, morbum non prius ſolvi, quam in excretis ſigna coctionis conſpiciantur.

Materia morbi, ea natura prædita, ut morbum faciat, vel augeat, appellatur *Cruda*; et ille ſtatus morbi dicitur ejus *Cruditas*: cognoſcitur ex ſymptomatum augmento, ex functionibus impeditis, at omnium optime, per excreta, ſubſtantia et contentis mutata, ab iis, quæ in ſanitate fiebant. Hinc in morbis acutis, urina

(*a*) In Prognoſtic. Charter. Tom. 8. p. 626.
(*b*) Id. ibid. p. 631.
(*c*) Id. ibid. p. 640.

urina tenuis, aquoſa, exiens, ut ſignum cruditatis ſemper habetur. Teſtatur enim ſanguinis fluidas et aquoſas partes, a magis craſſis, ſeparari, quæ jam in ultimis vaſis ſiſtuntur, et immobilia hærent. Unde etiam, copioſæ tenues urinæ, probe idolim adnotante Hippocrate, delirii ſunt indicio. Sanguis enim, ſubducto ſero craſſior redditus, facile in meningum vaſculis, ſub arteriarum cerebri impetu languidiori, ſtagnat, et phrenitidem producit.

Atque hæc de coctione et cruditate morbi.

Jam de Criſium eventu pauca dicenda, et talia ſigna, quibus dignoſci poterit, an hæc naturæ conamina, ægrotanti ſaluti futura ſint, nec ne, proponenda. Ut a priore ordiamur. Primum et certiſſimum felicis Criſis ſignum eſt, quum ex excretis appareant indicia coctionis jam abſolutæ. Hoc tanti pretii eſt, tantamque certitudinem pollicetur, ut Galenus (*a*) ſcripſerit, ſe millies, criſibus accidentibus, aſſuiſſe, et ne vel ſemel, ægrotantem morte ſublatum vidiſſe, cui contigiſſet Criſis eo quem diximus modo. -- Hæc ſunt ejus verba. *Primum quidem et maximum inter omnia eſt, conſiderare coctiones ex urinis, alvi excrementis, et ſputaminibus. Siquidem ego millies, cum, dum criſes fierent, intereſſem, neminem unquam vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus, criſin habuiſſet.*

De Criſium quoque exitu, judicandum eſt, ex tempore, quo accidunt; experientia enim docuit veteres, quæ apparerent, quum morbus ad ſtatum (*b*) perveniſſet, eas maxime fideles eſſe; vel ſi die critico antecedente indicarentur, concoctione, aut alio bono ſigno. Ita Hipp. (*c*) *Quibus ſeptima morbus judicatur, his nubiculam urina continet quarta die rubram, et alia ex ratione.*

Hæ autem Criſes omnium feliciſſimæ, quæ cum omnibus prædictis conditionibus comitantibus, ſponte apparent, quibuſdam diebus, quos experientia docuit dicatos eſſe quodammodo, criticis febrium mutationibus. Hujuſmodi ſunt, ſeptimus, undecimus, et decimus quartus. Sed de his poſtea fuſius tractandum.

In

(*a*) De Criſib. l. 3. c. 3.
(*b*) Ibid. c. 6.
(*c*) Aph. 4. 71.

In criſibus bonis atque perfectis, humorum excretio præterea, morbi naturæ congruere debet; compertum enim eſt, febres alias, alia evacuatione finiri. Ita ardentium febrium proprium fere eſt, ut Criſis fiat, pleno ſanguinis ex naribus fluxu; præſertim calido anni tempore, florente juventute, aut regione calida. Febres peſtiferæ et malignæ contra, ſæpius terminari diarrhœa aut dejectione obſervantur, quod a Galeno (*a*) olim notatum, et a pluribus recentiorum, deinceps confirmatum, fuit. *Ego quidem* (ait Hoffmannus de febre petechiali ſcribens) *praxi quinquaginta annorum, confirmatum habeo, rarius ſudore aut hæmorrhagia, ſed frequentius per diarrhœam, ſeptimo, nono, vel undecimo die, erumpentem, ſolutos fuiſſe hos morbos.* Sic quoque Gerardus Columba (*b*) memoriæ prodidit, quod in quadam conſtitutione peſtilenti, fere omnes quibus alvus copioſe dejecit, licet cum ſignis cruditatis fuerit, tandem liberatos fuiſſe. Bonas denique Criſes ſequuntur, melior vultus, expeditiorque ſpiratio, et major in convertendo, et levando corpore vis, et pulſuum ad juſtam mediocritatem, æqualitatem, ordinemque redditio. *Si vero ex his aliquid deſit, tantum ab optima deficit, quanta eſt ejus quod deficit vis* (*c*).

Hæc quæ modo protulimus, de felici criſium eventu dijudicando, mere conficta non ſunt, ſed in experientia poſita; nam ab Hippocrate confirmantur, et deduci poſſint, ex compluribus hiſtoriis in præclaris ejus, de morbis vulgaribus, libris, memoriæ traditis; præſertim ægri qui in Dealcis horto cubuerit (*d*), Nicodemi (*e*), Periclis (*f*), Annaxionis (*g*), et Herophiti (*h*). Qui omnes, febribus acutis laborabant, felici Criſi terminatis, et in his omnes, vel ſaltem pleræque conditionum, quas diximus, eſſe Criſis ſalutiferæ indicia, notabiles ſunt.

Aliæ ſunt criſes, quibus, quamvis plerumque bonus ſit eventus, non tamen ſunt adeo certæ et fideles, ut his medicus niti debeat æque,

(*a*) Lib. de Atr. Bil. c. 4.
(*b*) De febr. peſtilent. p. 231.
(*c*) Gal. de Criſ. l. 3. c. 3,
(*d*) Hip. Epidem. l. 3. Sect. 1. ægr. 1.
(*e*) Ibid. Sect. 2. ægr. 10.
(*f*) Ibid. ægr. 6.
(*g*) Ibid. ægr. 8.
(*h*) Ibid. ægr. 9.

æque, atque antedictis, quum ſæpius, accidit hiſce non obſtantibus, quod ægrotans, aut ægerrime convaleſcit, aut in morbum relabitur. Hæ, creſcente morbo, apparent, cum adhuc concoctio ſit imperfecta, vel jam tantum inchoata; aut ſi eveniunt hiſce diebus, qui critici non ſunt; ægrotante humorum evacuationem ægrè ferente, neque inde dolore liberato, neque conditione pulſus, multum in melius mutata (*a*). De hiſce criſibus imperfectis notandum, optimas eſſe, quæ ſanguinis fluxu per nares ſeſe oſtendunt; ægroto aliquando ex hac evacuatione perfecte judicato, idque licet, ab initio appareat, nullo ſigno coctionis præcedente.---Hactenus de bonis criſibus; jam conſiderandæ veniunt, quarum eventus eſt infauſtus, mortemque ægrotanti afferunt.

Criſes hujuſmodi ſignis contrariis, quibus optimas præſagiri, dignoſcuntur; ſcire igitur licet, Criſin exitioſam futuram eſſe, ad morbi initia, et vigente adhuc cruditate provenientem, quo tempore, quicquam boni, Natura nunquam excernit; de hoc certiores erimus, ſi diebus decretoriis apparet Criſis, cum vacuatione, quadam per ſe prava; urina ſciz. nigra, craſſa et mali odoris; ſudore frigido; ſanguine de naribus, ſed parco admodum, erumpente; vomitu virulento, vel qui varius, et multorum colorum eſt, præcipueque ſi malus in hoc odor eſt; alvi colliquatione, ſimilibuſque.

Ad hæc, ſi accedunt ea indicia quibus mors plerumque denunciatur; qualia ſunt ubi brachiis atque cruribus calor non ſubeſt, ubi frigidus eſt ſpiritus, ubi æger in veſte floccos legit, fimbriaſque diducit, et alia perquam multa, quæ mortem ſubeſſe teſtantur. Poſt criſes, quæ exitioſæ futuræ ſunt, ſecus ac in ſalutiferis, ægrotanti neque vultus, neque ſpiritus, neque pulſus meliores fiunt, ſed contra decumbentes magis inquieti, et debiliores redduntur. Aliquando quidem, propterea quod, natura jam victa labaſcit, meliores ſe habere videntur, et liberatos eſſe a morbo et ſymptomatis, quibus vexabantur; et ignari his dolis deluſi, falſo credunt, omnia in vado eſſe, dum medicus peritus, ex pulſu

 langui-

(*a*) Gal de Criſib. l. 3. c. 7, 12.

ſanguidiori, aliiſque memoratis, mortem jam impendere, probe intelligit.

Si ægro vires validæ ſunt, Natura fortè, iteratis vicibus, hoſtem adgredietur, et plures erunt criſes imperfectæ, ſignis coctionis nunc in medium prodeuntibus, nunc evaneſcentibus iterum, uſque donec morbus, in totum, rerum potitus eſt, et mors ſubſequitur (*a*). Atque hæc de criſibus bonis atque malis.

Proxime dicendum, quo demum genere vacuationis, ſive qua via febris judicatio fit.

Si febris acuta eſt, et ægri vires validæ, ſcire licet, excretionem potius aliquam, quàm expectari abſceſſum opportere (*b*). Igitur ut rem brevi expediam, liceat mihi, evacuationes illas quibus febres ſolutæ ſunt, percurrere; fiunt autem, per ſanguinis eruptionem, per vomitum, per alvi fluxionem, per ſudores, et denique per urinæ profluvium. De his ordine.

Primum itaque, Criſis ſolet fieri per ſanguinis fluxum e naribus, ſi præcordia, vel dextra, vel læva, ſine dolore intenduntur; ſimulque ſi ſpiritus ſit difficilis; et caput pulſante atque diſtendente afficitur dolore; et facies tota, potiſſimum, oculi, nares, atque malæ rubeſcunt: ſi hebes ſit viſus, vel oculis obverſantur ſplendores; ſi collum atque ſinciput dolent, vel adeſt illorum tenſio, ſi obſurdeſcunt aures; ſi illachymant oculi repente, atque involuntariè; ſi arteriæ in temporibus vehementer agitantur; ſi nares pruriunt; magiſque ſi dolor, circa faciem atque tempora, tum quoque gravis verſatur (*c*). Ad hæc, ægroti aliquando expaveſcunt, ex quibuſdam rubris ſpectris, et in lecto inſurgunt, quaſi aufugerent; ut olim Juveni Romano contigit, de quo meminit Galenus; qui ſanguine jam ex naribus fluxuro, credidit ſe magnam rubri coloris ſerpentem, per laquearia repentem vidiſſe, et tanto timore correptus erat, ne aberrans ſuper ipſum dilaberetur, ut de lecto exilire tentaret (*d*).

Oppor-

(*a*) Hippocrat. Epidem. l. 3. Sect. 1. Ægr. 12.
(*b*) Gal. de Criſib. l. 3. c. ult.
(*c*) Hip. Epid. l. 1. Prog. 3. text. 33. id. 1. text. 22. Gal. de criſ. l. 3. c. ult. Lomm. Obſerv. p. 36.
(*d*) Gal. de Prænot. ad Poſthum. c. 13.

Opportunæ ſunt huic vacuationi, febres ardentes, et ea inſania quam Græci Φρενιτιν vocant, ut quoque omnes quæ ſub præcordiis fiunt inflammationes, Jecoris præſertim atque Lienis, ad hæc, ſi æſtas eſt, ipſaque ætate florens homo. Larga opportet eſſe hæc hæmorrhagia, ubi vero paucæ tantum ſtillæ prodeunt, idque die quarta, ſemper peſſimi eſt preſagii (*a*). An parca ſanguinis in febre ardente eruptio eſt indicio, illùm ita eſſe inſpiſſatum, qui in aëre ſtatim coeundo, viam ſibi præcludit? An ideo ſignum lethale, quia ſanguis, jam parte ſua tenuiori orbatus, per vaſa ultima tranſire nequit, unde humorum motum citò ſuffocatum iri? Cauſæ huic febri anſam præbentes, et effectus qui hinc oriuntur, talem eſſe ſanguinis conditionem liquidò monſtrant. Facilè videre eſt, quod pleraque ſymptomatum, ſanguinis fluxum præcedentium ortum debere majori tenſioni, et impletioni, arteriarum, cum per internas, tum per externas capitis partes, diſperſarum; Quid vero huc facit, illa præcordiorum tenſio ſine dolore, non adeo liquet. Interim ſecta cadavera docent, illis qui hæmorrhagiæ narium obnoxii fuere, ſæpe viſcera abdominalia, ut jecur, vel lienem, obſtructa eſſe atque indurata (*b*). Licet illud ſanguinis per nares profluvium, ſit omnium maxime frequens, et magis ſalutare; tamen in febri ardente, aliæ etiam ſanguinis vacuationes, per hæmorrhoidalia vaſa, vel vias uterinas, ægro ſunt præſidio. Sic in febribus, ſtatus tertii apud Thaſum, ab Hippocrate (*c*) deſcriptis, plurimis menſtruæ purgationes apparuerunt, et ait ſe neſcire, quibus menſes rite eveniebant, an ex iis quæquam perierit.

Nunc ad ſigna tranſeo, quæ Criſin per vomitum præſagiunt. Qui expectari debet, ſi toto capite gravi, ac vertiginoſo, oculiſque caligantibus, afficitur doloris morſu ſtomachus; et crebro nauſeat, idque cum ore amareſcente, et multæ tenuiſque ſalivæ ſputo, et labri inferioris tremore. Tum quoque Hypochondria anterius tenduntur, ſpirituſque eſt difficilis. Sin rigor prehendit, ſimul-

(*a*) Coac. prænot. No. 59, 134. Lib. 1. Epidem. in hiſtoriis Philcſc. Epamiont. et Silen.

(*b*) Hoffman. Med. Rat. Tom. 2. p. 195. fol. edit.

(*c*) Lib. 1. Epidem.

ſimulque loca præcordiis inferiora refrigeſcunt, adhuc citius vomitio aderit. Ad hæc, ſi febris tertiana ſubeſt, ſi æſtas eſt, et homo quintum et trigeſimum ætatis annum exceſſit *(a)*.

Sequitur ut notas explicem, quæ criſin per alvi fluxum demonſtrant. Galenus *(b)* quidem aſſerit, nullum hujus vacuationis eſſe ſignum proprium, ſed tantum illius ſuſpicionem naſci, dum criſis futura ſit, et nullo alterius cujuſdam vacuationis ſigno ſe prodeunte. Sed tamen non deſunt ſigna quædam, quæ hoc judicium prænunciant; cujuſmodi ſunt, ſi murmure quodam fluctuat venter, ſi rugit atque pungitur. Scripſit quoque Hippocrates *(c)*, ſi per febres, dolori præcordiorum ſubmurmuranti, ſupervenit lumborum dolor, alvum ut plurimum humectari eſſe ſolitam.----Hæc enim cum ſignis criticis, alvum fluxurum, ſunt indicia.

Quod ad ſudorem criticum attinet, ſcire licet eum inſtare, ſi jam præiverunt ſigna coctionis, ſi adſunt perturbationes criticæ, et in debito morbi tempore contingentes; dum ſimul deſunt alia, quæ docent, materiam per alias vias ſibi exitum moliri. At etiam certior fuerit ſudor, ſi (ut in febri ardente) ſub acceſſionem, æger deliraverit, ſimulque ſumma corporis magis incaleſcunt, atque rubent, vaporemque quendam emittant calidum, qui antea non fuit, cum pulſu alto, molli atque undoſo. Aliquando ægri ſub criſin, balneis ſeſe prolui, ſub inſomniis putant, id quod ſibi contigiſſe, per acutam febrim ſudaturo, meminit Lommius *(d)*.

Bonos eſſe, ſciendum, ſi uberes calidique feruntur, toto ſimul inſudante corpore; damnandi autem frigidi, et qui circa caput tantum, faciem, vel cervicem oriuntur.

Denique per Urinæ profluvium ſolum, rarius videntur febres judicari, quod plerumque aliis vacuationibus comitatur; nulla ſunt quod ſciam huic propria ſigna; et veteres Medici coctionis et cruditatis notas frequentius quæſivere in urinis, quam expectabant criticam materiæ morbi, per illas expulſionem. Hæc de

vacu-

(*a*) Gal. de Criſib. l. 3. c. ult. Hippoc. 3. Prognoſt. ſent. 30. Epid. l. 1. ægr. 13. Lom. obſ. p. 38.

(*b*) De Criſ. l. 3. ſub finem.

(*c*) Aph. 4. 73.

(*d*) Obſerv. p. 40.

vacuationibus, quibus febres nonnunquam ſolvuntur; et hic loci illud obſervatione dignum videtur, quod ſæpius notat Hippocrates, morbi liberationem, pluribus vacuationibus, non ſemper unica perfici conſûeſſe; ut ſi fortè ea, per febrim ardentem, ſanguinis e naribus fluxu fieri cœperit, quem mox effuſi ſudores excipiunt, abſolvuntque criſin.

At febres aliquando abſceſſu nato ſolvuntur; et hæ ſunt quæ tardè moventur, vigeſimumque jam egreſſæ diem, quibus nulla evidens facta vacuatio eſt, et ſi cruda diu atque tenuis urina fertur. Sub his enim caſibus abſceſſus metum detrahit, urina multa, alba, craſſa, in qua quod reſidet, perquam multum eſt *(a)*. Si juxta aurem futurus abſceſſus eſt, his notis cognoſcitur; ſpiritu difficili, quem protinus ſequitur capitis gravitas atque dolor, altuſque ſopor, et ſurditas. Si vero nulla ex his affuerit, ſed in locis inferioribus, vel dolor, vel gravitas, vel inflammatio eſt, ſcire licet his in locis abſceſſum oriturum eſſe *(b)*.

Quæ hactenus de Criſium doctrina dicta ſunt, deprompſimus ex venerabilibus antiquitatis monumentis, præcipueque, ex operibus præclariſſimi Hippocratis, qui jure merito ſummis laudibus effertur, eo quod tanta diligentia, varios naturæ proceſſus in morbis obſervaverit.

Quamvis hujus magni viri, in omni parte medicinæ inſignis erat ſcientia, tamen in nulla, quam in præſagiendo, quid ægrotanti eſſet eventurum, enituit magis ſagacitas. Hac maxime ratione, in qua nullus eum unquam exæquaverit, tantum aſſecutus eſt nomen, ut antiquum encomium ei a Celſo datum *(c)* merito adhuc debeatur; ſciz. quamvis recentiores medici in curationibus mutarint, tamen illum optime præſagiſſe fatentur. Utque doctrina Criſium, eſt præcipua in arte præſagiendi pars, ita ei acceptum referendum omne fere illud, quod in ea notum eſt. Quamvis magni progreſſus facti fuerint in omnibus fere partibus medicinæ, ex quo vixit divinus ille vir, nihilo ſecius hæcce doctrina, quam tanti fecerit, neſcio quo fato, adeo infeliciſſima fuit, ut jam

D prorſus

(*a*) Hip. Aph. Sect. 4. 74.
(*b*) Gal. de Criſib. l. 3. ſub finem.
(*c*) Celſ. l. 2. in præfat.

prorſus obſoleta ſit, et ludibrio habita. Me quidem latet, an quidquam his, quæ ab Hippocrate prodita fuerint memoriæ, additum fuit, donec nuper FRANCISCUS SOLANO DE LUQUE, Hiſpanus medicus, magno labore, hanc doctrinam novis inventis exauxit atque polivit. Ille quidem nulla eruditione, neque philoſophiæ naturalis ſcientia nobilis erat, ideoque in obſervationibus faciendis, minus in ullam opinionem, prius adoptatam, inclinabat. Hac ratione inſtructus, ex ſedula pulſus in febribus obſervatione; didicerat varias criticas evacuationes, per alvum, ſudores, &c. prædicere, imo ſæpe definire, quo die, quave hora diei hæ Criſes futuræ eſſent. ---Cum hujus viri obſervationes elegantiſſimæ et prorſus admirandæ ſint, et cum veterem doctrinam multum augeant, amplioremque reddant, condonatum mihi iri ſpero, ſi in diſſertatione hujuſmodi, in qua nihil novum proferre aſſumo, ſed unicum et ſolum conſilium eſt, eodem modo, quo naturales hiſtorici ſolent, talia colligere, quæ huic doctrinæ lucem aliquam affundere poſſunt; ſi inquam, exponerem regulas, quibus Solanus Criſes prædixerit, quæ niſi, firmiſſimis teſtimoniis, et repetita experientia, probatæ fuiſſent, ficta fabula viderentur. Hanc rem paucis abſolvam, et a ſignis critici fluxus ſanguinis auſpicabor.

Pulſum quem veteres Medici *Dicrotum* vocant (quando in diaſtolè arteria bis ferit digitum tangentem, antequam ſyſtole ſequatur, et vernacule appellari poteſt *rebounding Pulſe*) fluxui è naribus ſanguinis ſemper præcedere inveniebat (*a*). Sanguinis autem fluxuri, tempus determinabat, ex intervallo, inter hos pulſus *Dicrotos*, intercedente. Ita, ut ſi trigeſimo quoque pulſu, arteria reſiliret poſt quadriduum, hæmorrhagiam expectabat; ſi quoque decimo ſexto, poſt triduum; ſi octavo, poſt biduum, vel biduum cum ſemiſſe; denique ſi pulſus *Dicrotus* cum quaque quarta, tertia, vel ſecunda pulſatione reverteretur, vel ſi continuus erat, ſanguis intra Nuchthemeri ſpatium fluebat (*b*), cum hæc intervalla regulariter minuerentur, certiſſime, Criſin prædicere

(*a*) Nihell on the Pulſe, Part 2. Sect. 1. c. 1. Obſerv. 1---7.

(*b*) Id. ibid. Obſerv. 1. et c. 2. Obſ. 4.

cere poterat, quæ pari paſſu appropinquabat. Aliquando Natura extra ordinem, Criſin nunc accelerat, nunc moratur, et tunc pulſus *Dicrotus*, magis vel minus frequenter reccurrebat, eodem fere gradu ; ſi vero intervallis inordinatis reccurreret, ea certitudine qua alias, Criſis futuræ tempus præfinire haud poterat (*a*). Quoad vācuationis quantitatem, ſi pulſus *Dicroti* ictus ſecundus, primum robore ſuperaret, hinc habuit compertum, magnum fore ſanguinis fluxum, et vice verſa ; ſi vero illi æquales, hic quoque mediocris (*b*). Fluente ſanguine, paulatim minuebatur illa pulſus reſilitio, donec tandem poſt Criſin omnino evaneſceret * ; ſi vero a fluxu rurſus appareret, alteram ejuſdem generis Criſin indicabat (*c*) ; et ſi in altero brachio evidentior erat, ſanguis plerumque majori copia, ex nare ejuſdem lateris proſiliebat.

Quod dictum eſt de pulſu *Dicroto*, ſciz. tempore quo recurrat, et intervallo aut longiore, aut breviore, quo Criſis inde accidere annunciatur, de cæteris quoque criticis pulſibus intelligendum, ne diutius in hujuſmodi notationibus immoremur.---Proxime de Diarrhæa ; quam prædixerit Solanus, ex pulſu, qui ſemper peſſimus in febribus eſſe reputatur, ſciz. intermittente ; et non dubitat aſſerere, illum tantum fieri lethalem, quando naturæ, ad Criſin perficiendam, deficit vis (*d*). Quantitas Diarrheæ, varia intermiſſionis duratione determinatur ; adeo ut, ſi ſpatio unius tantum diaſtoles duret, vacuatio parva ; ſi vero duarum, vel duarum cum ſemiſſe (quod ſpatium eſſe longiſſimum Solanus unquam obſervaſſet) excretio indicatur larga. Cum durities, aut mollities arteriæ pulſus intermiſſionem comitatur, illa vomitum, hæc urinæ profluvium Diarrheæ ſuperaddi notat ; atque utrius vacuationis quantitas, a majore vel minore duritie, ſive mollitudine pulſus, prævidetur. ---- Criſin ſimplicem, per urinam aut vomitum, ſine Diarrhæa comite, nunquam obſervavit Solanus, quare ſe ignorare fatetur, an habeant ſigna ulla ſpecialia veteribus incognita.

Deni-

(*a*) Ch. 2. Obſerv. 7. ibid.
(*b*) Id. ibid. Ch. 1. Obſerv. 5.
* Hoc de aliis Criticis pulſibus, mutatis mutandis quoque intelligendum.
(*c*) Id. ibid.
(*d*) Id. ibid. Sect. 2. c. 2. Obſer. 1--7.

Denique, ſudorum criticum fore præſagivit, ex pulſu, quem deſcribit ita ſe habere; quando nempe binæ, tres, vel quatuor pulſationes ſucceſſive inſurgunt, non tantum ſupra præcedentes, ſed etiam ſupra ſe mutuo, illo ordine quo ſe ſequuntur, ſic ut ſecundus robore primum excedat, tertius ſecundum et ſic, porro. Hunc appellavit *pulſum inciduum*, qui mollitiei arteriæ conjunctus, ſignum præbet certum ſudoris futuri critici (*a*). An idem eſt cum pulſu undoſo molli, de quo olim inter notas ſudoris critici meminebat Galenus (*b*)? Quantitas ſudoris, juxta Solanum, eſt, in ratione compoſita ex numero et robore pulſuum ſupra ſe mutuo ſurgentium.

Solanus non aſſerit ſigna jam memorata omnibus criſibus ſemper præcedere, quippe, qui obſervaverit, quaſdam fieri nullo horum præcedente. Id ſolummodo affirmat, Criſes his ſignis apparentibus regulariter inſequi, adeo ut ab anno hujus ſæculi 1707, quo primum has obſervationes fecit, uſque ad 1738, Criſes ab his pulſibus prævifas, ter ſolum ſpem fefelliſſe meminerit.

Sic breviter regulas recenſui, quibus Solanus Criſes prædixerit, plurimis obſervationibus confirmatas. Quum vero nihil uſitatius ſit, quam ex *datis* indubitatis falſô concludere, in eodem errore verſari videtur Solanus, dum regulas ſuas nimium extendere vult. Nullus eſt qui primo intuitu non videat, propoſitionem ejus de pulſu intermittente nimis eſſe generalem, et pluribus exceptionibus obnoxiam. Sectio defunctorum, qui pulſu intermittente laborarunt, patefecit eum ſæpius ortum ducere ex Polypis, aliiſque variis impedimentis, circa cor, vaſa proxima atque pulmones. Hoc quoque effici poterit plurimis aliis cauſis, longe a Criſi alienis, ſpaſmis nempe, convulſione, inflammatione, exinanitione aliiſque ejuſmodi. Hæ omnes axiomati generali de pulſu intermittente, manifeſtô repugnant.--- Utut hæc res ſeſe habet, obſervationes ejus, ſtabiles et immotæ nihil ſecius remanent, adeo ut a conſequentiis, quas inde deduxerit everti non poſſint; cumque novæ ſint, ſpectentque evidenter ad praxin in febribus ulterius provehendam, dignæ ſunt attentione cujuſvis animi benevoli,

(*a*) Id. ibid. Sect. 2. c. 3. Obſ. 1---6. | (*b*) De Præſag. ex pulſib. l. 2, c. 9.

nevoli, et excitare debent Medicos, quavis data occaſione, has pulſûs mutationes, in morbis obſervare. Rem eſſe arduam fateor, et ſumma cura, et diligentia indigere; commoda vero, quæ arti medicæ inde orirentur, vel in hiſce ſtabiliendis, vel aliis novis detegendis, ſatis ſuperque laborem remunerabuntur.

Criſium hiſtoriam tandem abſolviſſe videor, niſi dierum criticorum reſtaret adhuc explicanda animadverſio, quibus vis eſt, febres per Criſin finiendi, in quibus explicandis non dubitabo auctoritate Veterum, præcipueque Hippocratis uti. Licet omni fere morbi tempore Criſes evenire fateantur Veteres, ſtatis tamen ac certis diebus et frequentiores et perfectiores fieri, per experientiam didicerunt. Hi dies quaternario et ſeptenario circuitu definiuntur, ſuntque 4, 7, 11, 14, 17, 20, 24, 27, 34, 40. Inter hos dies, hoc maxime intereſt, non eandem vim eſſe omnibus. Septimus eſt maximi nominis, adeo ut Galenus, certiores nos faciat, ſe Criſes eo die bene evenientes annumerare non poſſe; dignitati huic proximus eſt, decimus quartus. Sicuti variationes febrium notabiles, ſtatis diebus accidunt, ita ab accurato morbi obſervatore prædici poſſunt, idque præſertim ſignis in urina coctionis, quæ plerumque dierum trium ſpatio Criſin futuram præcedunt; ita, ſi urina ſit bene cocta, et alia indicia benigna appareant die quarto, Criſis bona, die ſeptimo expectetur; ſi vero omnia peſſima, et ſigna cruditatis adſunt, metuenda eſt mors die proximo decretorio. Quare quartus ſeptimi index habetur, atque undecimus decimi quarti, decimus ſeptimus, vigeſimi &c. Hi dies qui ex illorum uſu dicuntur indices, ſive *contemplatorii*, ſunt etiam critici, criſibus hiſce diebus ſæpius incidentibus. Præter hos, ſunt etiam alii, ordinis quaſi inferioris, quibus Natura irritata, aut qualitate maligna materiæ peccantis, aut aliquo vitio, ſive ægrotantis, ſive Medici, cogitur Criſin ante debitum tempus conari, materie morbida nondum ſatis ſubacta, vel à ſanguinis maſſa ſeparata, ut corpore expellatur; hinc hæ Criſes imperfectæ habebantur, et minime fideles. Hi dies dicuntur coincidentes, cujus generis ſunt, tertius, quintus, atque nonus.

Criſes etiam ſubito aliis diebus accidere poſſunt; ut ſexto, qui præ omnibus aliis infauſtiſſimus compertus erat, Galenus hunc diem, Tyranno cæde et ſanguine civium ſuorum gaudenti, comparans; hujuſmodi quoque ſunt, ſed aliquanto magis tuti, octavus, decimus, duodecimus, decimus ſextus, et decimus nonus. Decimum tertium quidem ancipitem eſſe et medium inter bonos et malos, volunt. Illud notare non inutile eſt, morborum impetus, ad quartum uſque decimum diem imo ad viceſimum magnos eſſe, et diebus tum ſeptenariis tum quaternariis judicantur. Poſt viceſimum vero illorum vis magis remittitur, atque miteſcit, et vix ulli dies præter ſeptenarios aliquid judicare poſſint. Qui vero quadrageſimum ſuperaverunt, prorſus langueſcunt, et coctione potius vel abſceſſu, quam Criſi aliqua evidente terminantur. Si quæ notabiles in his mutationes fiunt, abſolvuntur, ſingulis tantum vicenariis, puta, ſexageſimo, octuageſimo, centeſimo, et ſic prorſus (*a*). Ut vero recte fieri poteſt dierum criticorum computatio, requiritur ut cognoſcatur à quo tempore febris initium ſtatui debet. Quod optime fit, ab ea hora, qua, ægro primum ſenſus, frigoris, vel horripulationis (*b*) percipitur.--

Hæc denique eſt doctrina Hippocratica de Criſibus et periodis morborum, quæ videtur eſſe vera experientiæ proles, et obſervationis alumnus, quamvis olim ab Aſclepiade et Celſo contemptui habebatur, quaſi ex præjudicio præconcepto erga numeros Pythagoricos nata. Quum obſervare Criſes et dies Criticos, res ſit magni laboris, cui operam pro virili dare oporteat, mirum non eſt, ſi multi auctoritate Celſi confiſi, nihil laborarunt ultra ſcire, an fundamenro firmiore, ſtabilita hæc doctrina eſſet nec ne; adeo ut obſoletum ſit hoc ſtudium, et irrideat, aut ſupervacaneam ducat, Medicorum vulgus omnem de hiſce quæſtionem. Quæritur tamen an adhuc falſa eſſe probata fuerit, experientia ſedula ſæpiuſque repetita? ad quam ſolam in hujuſmodi quæſtione provocare poſſumus: quum æque abſurdum

(*a*) Hippocrat. Prognoſt. 3. Sentent. 1, 2, 3, 5. Aph. Sect. 2, 24. et Galenus in libris de dieb. decretor. paſſim.

(*b*) Boerhaav. Aph. 575.

dum videtur, aggredi vel explicare, vel enervare hanc doctrinam, rationibus abſtruſis metaphyſicis.--Erit operæ pretium inquirere, an ſit hæce doctrina mere ſpeculativa? annon potius in experientia fundata quæ nullis conditionibus vel temporis, vel loci mutari poteſt?

Veteres experimenta ad vindicandam ejus veritatem adduxiſſe, ſupervacaneum eſt dicere; nam accurate perlegenti libros Hippocratis de morbis vulgaribus, ſatis conſtabit, febres ibi depictas, regularem ſervare ordinem, et plerumque his diebus, qui critici ſunt, inſignes ſuas ſubire mutationes. Reſpondebitur fortaſſis hanc ſimplicitatem, vel miti cælo illius regionis, in qua Hippocrates medicinam fecit ortum debere, vel modo victitandi regulari, vel anguſtiori ejus febres tractandi rationi, quæ ægrotantis victum ſolum fere ſpectabat; quum hodie, venæſectione, aliiſque ad initia febrium adhibitis præſidiis, Criſibus obviam itur.---Inficias ire nequeo omnibus hiſce ſuum ineſſe momentum; et ipſe Hoffmannus ſtrenuus quidem doctrinæ criticæ aſſertor agnoſcit, ſe ſemper Criſes certiſſimas, maximeque fideles ſub cælum ſudum atque ſerenum obſervaſſe (*a*); ſic quoque Baglivius qui Medicinam Hippocraticam ſummopere coluit, fatetur; *In frigidis, paludoſis et ſeptentrionalibus regionibus, raro Criſes perfectæ obſervantur; ut Germanni aliarumque regionum frigidarum Medici abunde teſtantur* (*b*.) His non obſtantibus, temerarium videtur aſſerere (*c*) Criſes nequaquam poſſe conguere, hiſce borealibus plagis, et hodierno artis exercendæ modo; quippe quod judicio doctiſſimorum recentioris ævi Medicorum, et hiſtoriis febrium a practicis obſervatoribus memoriæ traditis, repugnat. Primum igitur audiamus illorum opinionem, qui hanc veterem doctrinam, tenebris obvolutam, in apricum iterum proferre conantur.---Primum quod adducam teſtimonium, eſt celeberrimi Friderici Hoffmanni (*d*) qui ex luculenta quadraginta annorum praxi, ſemper compertum habuit; *Febres Ephemeras*, viginti quatuor horis,

(*a*) Med, Rat. Syſt. vol. 1. p. 389. fol. ed.
(*b*) Prox, Med. 2. p. 234.
(*c*) Pitcairn. Elem. Med. 1, 7. Sect. 3, 4.
(*d*) Med. Rat. Syſt. ibid.

ris, *Synocham* quarto vel ſeptimo die, ſolvi plerumque per ſudorem vel ſanguinis e naribus fluxum; *Pleuritidem, ſeu Peripneumoniam*, leviorem et mitiorem fieri circa diem quartum, per tuſſim ejecta materie cruenta, circa ſeptimum vero ſolvi ſudore, et liberiori expectoratione; graviorem vero extendi ad decimum quartum interdum diem, et ſi ulterius procedat, in Empyema mutari; *Ventriculi Eryſipelatem*, nunc per vomitum, nunc per ſudorem, die quarto vel ſeptimo dimitti; *Hepatis inflammationem*, ſeptimo, undecimo, vel decimo quarto die partim ſudore, partim alvi fluxione terminare; *Ardentes febres* ſeptimo plerumque aut die decimo quarto, ſudore, aut alvo uberiori judicari; *Peſtem*, ſi æger ſervatur, quarto, ſeptimo, vel undecimo die, truculentiam ſuam relinquere; et denique uno verbo, pleræque febres continuæ ſeptimo, undecimo, aut quarto decimo die ordinariê ſuam decurſum abſolvere. Hæc Hoffmannus. Huic ſuffragatur clariſſimus Van Swieten (*a*) qui eandem in febribus harmoniam in Belgia locum tenere aſſerit, et ſuas obſervationes quas magna cum cura fecerat, adamuſſim, cum regulis Hippocratis congruere. Sed quid multa? Statne ab hac doctrina immortalis ipſe *Boerhaavius*, magnus ille ſimplicis Hippocraticæ rationis medendi morbos inſtaurator? Certe, in praxi ſua eleganti, Criſes et criticos dies ſemper reſpicit (*b*).

Horum illuſtrium virorum teſtimonia, ad ſtabiliendam hujus doctrinæ veritatem ſatis ſuperque ſufficiunt; ad hanc rem verò magis probandam, et certiorem reddendam forſitan hic loci, non alienum foret illam paulo intimius inſpicere, et perſcrutando hiſtorias morborum epidemicè graſſantium, ab Sydenhamo, aliiſque traditorum, monſtrare, Naturam in omnibus demum ſæculis et regionibus, ſemper eodem tendere. In hunc finem plures proferri poterint febrium hiſtoriæ, quas tamen, ne in molem excreſcat

(*a*) Coment. in Boerh. Aphoriſm. tom. 2. p. 54.

(*b*) Aphoriſm. Sect. 587, 741, 833.

creſcat hæc diſſertatiuncula, legentibus forſan permoleſtam, ſtudio prætermittimus (*a*).

Ita probare conatus ſum, hanc doctrinam, experientia, tum antiqua, tum recentiore, inniti; ideoque neque rejiciendam, neque tanto vano contemptui habendam, donec hæ obſervationes evertuntur. Hic notandum, ſi ulla experimenta hoc conſilio facienda ſunt, ad normam veterem omnino inſtitui debeant, id eſt, ratione ſignorum coctionis atque cruditatis habita; ſedulaque ſimul adhibita opera, ne Natura turbetur eo tempore, quum aliquid ad morbum removendum utile conetur; aliter enim nullo poſſunt adduci jure, ad fidem veterum obſervationum minuendam.

Quod ad Medicinam vero pertinet; Criſes in morbis attendere, certe ſummi eſt momenti: Inde enim comperta via qua inſiſtit ad morbos curandos Natura, quibuſque exitibus humores morbidos ejicire molitur, fiet, ut non ſolum, non opera ejus ſalutaria turbemus, ſed etiam inſtructi erimus, quando nos illi ſocios atque adjutores adjungere, vel impedimenta tollendo, vel materiem morboſam mobiliorem reddendo, vel denique laboranti, novas ad aſſequendam metam vires ſuppeditando. Præterea ſicuti in liquoribus ad fermentationem perficiendam, fructibus item ut perveniant ad maturitatem, concedendum eſt quoddam temporis ſpatium; ita liquet febres ſtatas et regulares periodos, omnino requirere, ut ſuam, ſi ita loqui fas ſit, maturitatem attingant, ſive eam conditionem, qua materies febrilis ita mutatur, et ſubigitur, ut corpore expellatur; quæ plerumque ſignis coctionis præeuntibus innoteſcit. Et quoniam obſervatione compertum eſt, quod vacuationes, quæ fiunt per initia, et crudo adhuc exiſtente morbo, frequenter ſuſpectæ ſunt, et periculoſæ; hinc oritur utilis in Praxi obſervatio, quàm cautè ab initio febri-

F um,

(*a*) Qui plura de hac re deſiderat, conſulat. Romazin. conſtit. Ep. urb. an. 1691, Sect. 34. Wintring. com. Noſol. p. 81. Con. Epidem. Uratiſlav. 1699. Morton. Pyritolog. Append. p. 235. Gomez Pereira. Nov. med. 35. p. 537. Sydenham. in Feb. 1661, 62, 63, 64. et 1673, 94. Muſchenbroek, Ephemer. Ultraj. 1728. et clariſſ. Martin. in Diſſert. de Criſ. et period. morborum.

um, purgantibus, ſudoriferis, alexipharmacis, aliiſque fortioribus utendum eſt; ad quæ, magno cum ægrorum damno, nimis ſæpe ſeſe recipiunt ignari, quibus morbus, aut in longum ducitur, aut lethalis redditur. Fatendum eſt quidem, quod aliquando, morbus ſit naturæ adeo acutæ atque malignæ, ut, veluti in Peſte obtinet, nullam moram patiatur, quin protinus ab initio, aliquid magnum faciendum eſt, ſive ſudores proliciendo, ſive ulla alia via, aliter Natura ſuccumbet, vi morbi devicta. Hinc rurſum patet utilitas, Criſes et Criticos dies obſervandi, ne intempeſtivo artis molimine, noceamus, dum ad excernendum nitimur, quod ad exitum non paratur.---Quo vero magis Criſium effectus, in febribus, his quæ optimis remediis debentur comparatos ponderemus, eo magis ad eas obſervandas incitabimur. Nonne ſæpe Criſibus, abſolutè, et quaſi momento temporis ſolvuntur febres, ægroto priſtina ſanitate reſtituta? Dubitandi tamen eſt locus, an unquam, etiam maxime Herculeis remediis adhibendis, aliquid tale effici potuerit? Hæc quidem ſæpe magnam mutationem morbo inducunt, eum in melius vertendo; Eſtne vero illorum virtus hiſce limitibus contenta? Forſitan excipi poteſt arteriotomia, quæ licet hodie fere negligitur, tam felici ſucceſſu inſtituta erat, a Medicis quondam præclaris *(a)*, ad capitis dolores levandos, omnibus aliis medicamentis contumacius reſiſtentes. Ex hac Criſium effectuum conſideratione, ſuggeri debeat, illarum benignior idea, quam quæ plerumque obtinet.---Porro ſi veræ ſint obſervationes *Franciſci Hippoliti Albertini* (*b*), ſciz. febres intermittentes, nunquam cortice Peruviano, tuto ſanari, ſine Criſis alicujus evidentis interventu; quanto major earum virtus oportet eſſe in febribus acutis, quibus non datur ſpecificum adeo certum, et ubi apud omnes in confeſſo eſt Naturam plus quam in intermittentibus valere?---Hæc de Criſium utilitate.---Cum hæc doctrina igitur confirmatur, tum experientia, tum ratione, tum ſuffragiis clariſſimorum in arte noſtra virorum, cumque videtur fundamentum eſſe haud qua

quam

(*a*) Ballonius, Severinus, Marcus Aurelius, &c.

(*b*) Act. Acad. Bonon. an. 1731.

quam infirmum bonæ in febribus praxeos, optandum eſt, ut ſplendori antiquo iterum reſtituatur.---Sed quomodo hoc præſtandum ?

Si conſideremus, videre et vitare errores aliorum, optimum eſſe veræ ſcientiæ fontem ; forte haud alienum erit, ſin exponam cauſas tanti Criſium contemptus, quas patefactas effugere licebit, et inpoſterum aliis longe, et tutioribus inſiſtere viis. Quantum conjectura aſſequor, ad duas protiſſimum cauſas ſequentes reduci poſſunt.

1*mo*, Quod Medici minus intellexerint, Veterum auctorum, præſertim Hippocratis ſcripta; nam quum forte obſervarint, ægrotantes ſæpe recidivas pati, imo aliquando mori, poſt Criſes etiam manifeſtas; et illas, tali ordine, et tanta ſimplicitate non ſemper ſuccedere, ſtatim temerè judicarunt, totum eſſe inane atque abſurdum. Cum revera horum ſcriptorum perſpectior notitia, citò illos errorem docuiſſet; quoniam Veteres tales regulas inſtituerunt, quibus innoteſcat, num Criſes futuræ ſint nec ne ? et quo ſucceſſu ? ſicuti etiam conditiones expoſuerunt, quæ illas aut accelerant, aut remorantur, vel illarum ordinem ſimplicem et regularem turbant. Illuſtriſſimus Van Swieten (*a*) nobis præbet hujus rei documentum præclarum, cum fatetur, ſe bis in eodem morbo erraſſe, nulla alia ratione, quam quod axiomata Veterum Medicorum non benè obſervaverat. Hiſtoria, quam narrat, perlegi jure meretur, cum ſit ſimul indicium nobile, et hujus magni viri candoris, et illorum veritatis, quæ de Criſibus memoriæ tradiderunt Veteres.

2do, Altera cauſa Criſium negligendarum, erat, quod plurimi Medici, veterem obſervandi conſuetudinem dereliquirint, et operam nimis navarint, in cauſis morborum a priori inveſtigandis.

Jam inde, a tempore Hippocratis, plurima in Medicina utiliſſima ſunt inventa ; magna ſane ſunt commoda, quæ ex Anatomiæ, Chemiæ, et Mehanices ſedula cultura, mutuati ſunt Medici. Faten-

(*a*) Comment. in Aph. Boerhaav. Tom. 2. p. 56.

Fatendum tamen, incommoda quoque exinde orta fuiſſe, quippe multa falſa et abſurda Medecinæ introducta ſunt, ex quo Medici hiſce auxiliis inſtructi ſint, fortaſſe plura quam ſeculis præcedentibus.

Mens humana enim natura irrequieta, et novæ ſcientiæ cupida, raro nuda rerum obſervatione contenta eſt, quin audax longius procedit, ad remotiſſimas illarum cauſas perſcrutandas. Ita Medici ex paucis *datis*, ſive Chemicis, ſive Mechanicis, prout, hæc, illave ſcientia, illis magis arridebat, Theoremata generalia morborum fecerunt, ex quibus omnia illorum phænomena explicare ſibi aſſumunt. Utinam intra hos limites conſtitiſſent, et a fingendis novis curandi præceptis ſibi temperaſſent, et nullus ſane illis, ſuarum hypotheſeων invidiſſet honores. Sed in hac etiam re ſimiliter peccant; ita in libris multorum recentiorum de febribus, pervolvendis, inveniemus illos præcipientes; *Mineram morbi eſſe eradicandam*; *furorem archæi eſſe ſedandum*; *materiem malignam diaphoreticis, ad corporis ſuperficiem, eſſe pellendam*; *aciditatem, medicamentis aromaticis, ſaleque volatili præditis, corrigendam*; et mille alias abſurditates quas vel repetere tæderet. Minime igitur mirandum eſt, ſi ſub his conditionibus, Criſes et Dies Critici, ignota fuerint, cum adeo complicatè et intempeſtivè medicam artem exercendo, Natura in operibus ſuis turbatur, et incertum ſæpe eſſet, quinam ab ipſo morbo ducerent originem dolores, quoſve afferrent, malo more ingeſta Pharmaca.

Si igitur nobis cordi et curæ ſit, tales effugere errores, quomodo id melius fieri poterit, quam ſi Hippocratem ducem ſequentes, methodum obſervationis proſequamur, optimum filum, quo dirigi poſſint Medicorum ratiocinia; et abjecta omni futili hypotheſi, accurate omnia morborum phænomena, ut in Natura apparent, attendamus; hoc eſt quod fecit magnus Sydenhamus, et exinde felices adeo, et ſimplices curandi regulas deduxit.

Illud forte a me quæret aliquis: an igitur omnia Naturæ prorſus committenda? an oportet Medicum otioſum eſſe ſpectatorem, nihil aggredientem? minime vero. Medico licet, et quidem ei incumbit, ſub febris initio, et ſanguinem mittere, et aliis hujuſ-

modi

modi præſidiis uti, quibus ad ſolutionem felicem febris perducatur; eodem vero tempore accuratiſſime invigilare oportet in omnibus febris conditionibus, ut ſalutaria ſigna critica probe intelligat, et tunc demum, nihil agat, ſi ſalutarem futuram Criſin eſſe proſpiciat. Ita imitabimur præclarum Sydenhamum, qui fatetur, ſæpe, poſt febris vim moderatam, ſe nihil amplius feciſſe, ſed totam rem Naturæ reliquiſſe, quæ ſuo tempore morbum ad exitum felicem perduxit.

Expectabitur forſan, me prius, de cauſis regularium in febribus periodorum, aliquid dicturum, quam ad finem hujus Diſſertationis perveniam, quas uno ore tota Antiquitas, *Naturæ*, quædam intelligenti, omnia regenti et gubernanti, quæ vel in corpore ſano vel morboſo fiunt, retulit. Quaſi dixerint, mira hæc phænomena, cauſæ æque mirabili et in intelligentiam noſtram non cadenti, accepta eſſe referenda. Fatenda eſt igitur noſtra ignorantia, et Criſes et criticos dies eſſe totidem obſervationes, quarum veritatem experientiâ novimus, cauſa vero nos latet, et fortaſſe ſemper latebit.

Et ut finem faciam, ſi hanc rerum univerſitatem, variaque naturæ opera intueamur, ſtupendam regularitatem ſibi ubique conſtantem inveniemus; quæ admirationem noſtram non poſſet non excitare, niſi quotidiano impediretur uſu. Ubi vero eſt ille, qui explicare valet, cur aves ad ova excludenda præfinito temporis ſpatio incubant? Cur diverſis animalium generibus, diverſa ſunt geſtandi tempora? Cur tanta florum varietas, et quiſque tempore ſibi proprio, prata exornat? Et denique quod rem propius attingit, quis unquam rationem reddidit de regulari circuitu Variolarum, Febrium intermittentium, atque Morbillorum? Hæ quæſtiones, potius ad Philoſophum, quam Medicum ſpectant; huic ſat eſt phænomena obſervaſſe, quamvis cauſas illorum latentes inveſtigare nequeat.

Non fingendum aut excogitandum
Sed inveniendum, quid natura faciat aut ferat.

BAC.

FINIS.